

Přehled výzkumných metod

Kateřina Vlčková

Přednášky k Základům pedagogické metodologie

PdF MU Brno

Definice výzkumné metody

- **Výzkumná metoda**

- Obecný metodologický nástroj k získávání a zpracování dat
- Systematický postup k shromáždění faktů,
- Systém záměrných poznávacích úkonů, zkoumání a myšlení

- **Výzkumná technika**

- Užší pojem
- Dílčí, operační nástroj, který cíleně realizuje strategický záměr vymezený zvolenou metodou

Př.

Metoda: **explorativní metoda**

- zaměřena na zjišťování údajů prostřednictvím výpovědí

Technika: **dotazník, interview, beseda, anketa**

Dělení metod

1/ Metody objevovací, metody zjišťování faktů

- Např. pozorování, experiment, testy, obsahová analýza textu

2/ Metody zpracování údajů

- a) metody kvalitativního hodnocení získaných údajů
 - zjišťování vztahů – analytické, porovnávací a generalizační postupy
- b) metody kvantitativního hodnocení (statistické postupy)

Nelze striktně rozdělit (př. testy – zjišťovací, ale obsahují i stanovené metody vyhodnocování a zpracování).

Dělení metod zjišťování faktů

1/ empirické metody

- pozorování
- experiment
- dotazník
- rozhovor
- obsahová analýza dokumentů
- testy
- aj.

2/ teoretické metody

- analýza, syntéza + dedukce, indukce
- modelování (myšlenkový experiment)

3/ historicko-srovnávací metody

- m. genetická, srovnávací, historicko-srovnávací
- m. historická

Dělení metod empirického výzkumu

- **Metody kvalitativního výzkumu**

- Participační pozorování
- Etnografické interview
- Aj.

- **Metody kvantitativního výzkumu**

- Experiment
- Standardizované testy, testy, didaktické testy
- Strukturované pozorování
- Dotazníky
- Strukturované interview
- Atd.

Metody empirického kvantitativního výzkumu

- **Explorativní metody**
 - např. dotazník, anketa, interview
- **Ratingové metody**
 - např. posuzovací stupnice; expertní šetření
- **Metoda Q-třídění**
- **Psychosémantické metody**
- **Obsahová analýza**
- **Testy**
- **Projektivní metody a techniky**
 - např. slovní asociační experiment, testy nedokončených vět, analýza dětské kresby
- **Metody měření sociálních vztahů**
 - např. sociometrie
- **Pozorování**
- **Experiment**

Explorativní metody

- **Dotazník**
 - vymezený výzkumný vzorek
- **Anketa**
 - oslovují se lidé jakkoli, snížena možnost využití výsledků pro vědu
- **Autobiografie**
 - popsání průběhu života
- **Interview**
- **Beseda**
 - více účastníků rozhovoru najednou
- Explorativní metody jsou v pedagogice nejvíce používané, ale měly by být více používány i jiné metody a techniky.
- Jejich výhodou je snadná dostupnost.

Ratingové metody

- **posuzovací stupnice (škály)**

= Posuzovací otázky – základ pro vyjádření názoru odborníků na hodnotu posuzované kvality na stupnici

- Zajišťují objektivnost

- Umožňují kvantitativní zachycení jevu

- **Neplést se škálovanými položkami dotazníku – tam jsou škály jako baterie otázek, které tvoří obsahový celek**

- **expertní šetření**

- Zjištění stanoviska odborníků k určitému problému

- Výsledky lze statisticky zpracovat

Metoda Q-třídění

- Někdy považována za jednu z variant ratingových metod
- Zkoumají se postoje
- Je založena na balíčku karet (60 -120) s napsanými postoji k nějakému problému
- Karty se třídí do hromádek na základě normálního rozložení (nucená volba)
- Př. Třídí typy respondentů podle postojů
- Výhoda: respondenti jsou více nuceni k vyhraněnějším postojům než v dotazníku

Psychosémantické metody

- Zkoumají individuální významy, interpretace slov apod.
- Používáno zejm. v psychologii
- Př. Testy nedokončených vět, metoda slovních asociací atd.
- V ped. výzkumu používána technika **sémantického diferenciálu**
 - Soubor 12 posuzovacích sedmibodových škál
 - póly škály tvoří protichůdná adjektiva (těžký – lehký)

Obsahová analýza

- **analýza osobní dokumentace**
- **a. školské a školní dokumentace**
- **a. školních ukazatelů**

- **Způsoby provádění analýzy**
 - **Nekvantitativní**
 - **Kvantitativní**
 - **Obsahové prvky se kvantifikují**
 - **Vyjadřuje se jejich frekvence, pořadí nebo stupeň**

Testy

- **psychologické testy**
 - Nejčastěji se používají testy inteligence a testy osobnosti
- **psychomotorické testy**
 - Zkoumají předpoklady pro pohybové činnosti a jejich osvojení
- **didaktické testy**
 - Především zaměřeny na měření školního výkonu žáka
- Přesné, objektivizované měření osobnostních kvalit, činnosti osobnosti, výkonů (zejm. znalostí)
- Dobrá možnost statistického zpracování dat

Projektivní metody a techniky

- **verbální metody**
 - slovní asociační experiment
 - testy nedokončených vět
 - *Můj otec je ...*
 - *Mám rád*
 - *Když mám volný čas, tak ...*
 - projektivní interview
 - Např. se dětem ukazují obrázky zaměřené na dětský svět
 - Rorschachův test - skvrny
- **grafické**
 - analýza dětské kresby (kresba rodiny, postavy)
- **manipulační techniky**
 - Ohýbání drátu (praktická inteligence, manuální zručnost)
 - Lüscherův test – barvy – zkoumá se osobnost
 - Pantomima, hraní rolí

Metody měření sociálních vztahů

- Měření mezilidských vztahů, vztahy mezi žáky, učiteli, žákem a učitelem, rodičem a dítětem,...
- **sociometrické techniky**
 - Zkoumají např. žákovu preferenční stupnici lidí, se kterými komunikuje
 - Sociogram – grafické schéma komunikace, vztahů
- **techniky zkoumající preferenční postoje**
 - Měření preferencí učitele k žákům apod.

Pozorování

- pozorování jako výzkumná metoda
- pozorování jako východisko **interakční analýzy**
 - Interakční analýza je technika používaná pro zjištění stavu struktury a činností ve skupině
 - Př. Interakce ve výuce – co dělá učitel a žák a jak často, apod.

Experiment

- Přesněji: **Experimentální metoda**
- Dvě skupiny (kontrolní a experimentální)
- Manipuluje se s proměnnými
- Odhalují se kauzální souvislosti (příčina – následek)
- V rámci experimentu se používají různé metody a techniky sběru údajů (dotazník, škálování, testy atd.)

Volba výzkumných metod ve výzkumu

- Závisí na cíli výzkumu
- Výzkumná metoda se ověřuje v předvýzkumu (validita, reliabilita atd.) – zejména nová technika nebo adaptovaná
- Nepracovat jen s 1 metodou nebo technikou
- Zvážit + a – každého vybraného nástroje
- Bereme v úvahu i své zkušenosti s danou metodou
- Materiální vybavení, zda potřebujeme instruované pomocníky, zda je metoda standardizovaná a je k ní manuál
- V jaké kombinaci budeme metody používat

Příklady použití metod

znalosti	didaktický test
chování, interakce ve třídě	pozorování
vztahy, klima	sociometrie, interview, projekční techniky
postoje	dotazník, interview, škály, Qmetodologie, ratingové techniky, anketa, psychosenantické metody
osobnost	testy, projekční techniky, autobiografie
praktické dovednosti, zručnost,	manipulační techniky
účinnost výukového postupu, učebnice	experiment

Literatura

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno : Paido, 2002.

PELIKÁN, J *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha : Karolinum, 1998.

GALL, M. D.; BORG, W. R.; GALL, J. P. *Educational Research. An introduction*. N. Y. : Longman, 1996.